

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา

ภาพชีวิต ประสบการณ์และความนึกคิดของแม่กุงชีอันเป็นคนดำเนินเรื่องหลักในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มิใช่ภาพตัวแทนของผู้หญิงปกากะญอทั้งหมดในขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมขบวนการหนึ่งที่ว่าเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือหรือคคน. หากแต่เป็นภาพการเคลื่อนไหวของผู้หญิงคคน.หนึ่งในหลายๆ คนที่มีจิตใจที่จะต่อสู้เพื่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน ความเป็นมิตร และเปี่ยมไปด้วยความเอื้อเฟื้อ โอบอ้อมอารีไปถึงคนอื่นๆ รวมทั้งผู้ศึกษา

ทุกบรรทัดที่ผู้ศึกษาได้เรียบเรียงจากประสบการณ์ ความรู้ และความคิดของแม่กุงชีและพี่น้องหญิงชาวบ้านแม่กองซำอีกหลายคนรวมถึงบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับชาวบ้านที่นี่ โดยเฉพาะในบทที่ 3 ผู้ศึกษาใส่ใจที่เรื่องราวของผู้หญิงคคน. หรืออีกนัยหนึ่งคือประสบการณ์ของผู้หญิง โดยเฉพาะผู้หญิงปกากะญอได้ปรากฏในลักษณะงานเขียนที่จะทำให้ผู้อ่านที่สนใจชีวิตของพี่น้องปกากะญอสามารถรับรู้ความเป็นผู้หญิง ความเป็นผู้ชายของปกากะญอกลุ่มหนึ่งที่บ้านแม่กองซำในแง่มุมต่างๆ ได้มากขึ้น โดยเฉพาะแง่มุมในเรื่องกระบวนการการจัดเถลาทางสังคมของครอบครัวและชุมชนให้เป็นตามแบบอุดมการณ์ทางเพศภาวะภายใต้วัฒนธรรมปกากะญอในช่วงเวลาหนึ่งที่ทำให้เกิดการแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะในรูปแบบดังกล่าว ซึ่งส่งผลต่อความรู้สึกรับผิดชอบต่อบทบาทของตนเองในครอบครัว ชุมชน และการมีบทบาทในขบวนการเคลื่อนไหวคคน. รวมถึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางเพศภาวะในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ รวมถึงส่งผลต่อการเข้าถึงและควบคุมเหนือทรัพยากรที่ต่างกันระหว่างหญิงชายด้วย ทั้งนี้ กระบวนการพัฒนาจากองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อบทบาทการมีส่วนร่วมของชาวบ้านหญิงชายที่ต่างกันด้วย

ข้อค้นพบจากคำถามการวิจัย

6.1. บทบาทและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของโหม่กุงชีในขบวนการเคลื่อนไหวเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ

โหม่กุงชีมีบทบาทการเป็นวิทยากรในกิจกรรมการเดินป่าศึกษาธรรมชาติ ในประเด็นไร่หมุนเวียนและการใช้ประโยชน์และรักษาพันธุ์สัตว์น้ำ โดยจะเป็นตัวแทนในการอธิบายความรู้ในกรณีที่ต้องมีตัวแทน แต่ถ้ากรณีที่ทุกคนมีส่วนร่วมอธิบายก็จะเป็นผู้นำเดินคนแรกๆ เป็นคนอธิบายหลัก เป็น

ผู้จัดการกลุ่มในการจัดกิจกรรมนี้ เช่น การรวบรวมคน การรวบรวมอุปกรณ์สิ่งของที่จะต้องใช้ในกิจกรรม และสิ่งสำคัญคือการใช้พื้นที่ภายในบ้านและบริเวณอื่นๆ ในหมู่บ้านตามสถานการณ์พูดคุยเรื่องคนอยู่กับป่าและไล่ถามคนที่มาเดินป่าหรือมาพักบ้านเขจนถึงชีวิตความเป็นอยู่ สภาพครอบครัวและความรู้สึกที่มาจากบ้านแม่คองซ่าย เป็นลักษณะที่โหม่งซึ่เข้าร่วมทางการเมืองในแบบที่ไม่เป็นทางการเป็นการเคลื่อนไหวผลักดันในชีวิตประจำวันที่บางครั้งก็มีการวางแผนล่วงหน้าแต่บางครั้งก็เป็นไปตามสถานการณ์ที่จะสามารถสอดแทรกความรู้ความเข้าใจเรื่องคนอยู่กับป่าได้

นอกจากนี้โหม่งซึ่ยังมีโอกาสมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของคนที่จัดขึ้นนอกชุมชน อาทิ เทียวชมและศึกษาอุทยานเรื่องการข้อมสิทธิ์ป่าในงานสืบสานล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาอุทยานหนองเต่า อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาอุทยานบ้านบ้านแม่ต๋อน อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ การร่วมชุมนุมหน้าศาลากลางเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2544 และการถ่ายทำรายการสานใจคนรักป่า ตอนแม่คองซ่ายง่าย-งาม

6.2. รูปแบบและเนื้อหาของกรมีส่วนร่วม และการแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะส่งผลต่อความสัมพันธ์ทางเพศภาวะในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และการมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะในขบวนการเคลื่อนไหวเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ

บทบาทที่แบ่งให้ผู้ชายเรียนรู้เรื่องคาถาอาคมการรักษาโรคและพิธีกรรมต่างๆ ทำให้ผู้ชายมีความรู้ที่จำเป็นต้องมีสำหรับการเป็นหมอผีและฮีโร่ ผู้ชายจึงมีสิทธิ์ในการเป็นหมอผีและฮีโร่ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจการตัดสินใจในหลายๆ เรื่องในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวันเวลาทำพิธีกรรม การตั้งหมู่บ้าน การกำหนดพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ทำพิธีกรรมในชุมชน การตัดสินใจ ความ ฯลฯ รวมถึงการเป็นผู้นำหมู่บ้านที่มีโอกาสพูดคุย รับรู้ข้อมูลข่าวสารก่อนชาวบ้านคนอื่นๆ ในหมู่บ้านด้วย ทั้งนี้ยังมีกลุ่มผู้อาวุโสซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชายจะทำหน้าที่เสมือนที่ปรึกษาของฮีโร่ในการจัดการเรื่องชุมชนอีกด้วย ขณะที่ผู้หญิงไม่มีสิทธิ์เป็นฮีโร่และหมอผี ผู้หญิงจะได้รับการอบรมให้รับผิดชอบงานในบ้าน เช่น การดูแลเด็ก การเลี้ยงหมู ไก่ การทำความสะอาดบ้าน จึงทำให้ผู้หญิงคุ้นเคยกับเรื่องภายในบ้านมากกว่าผู้ชาย ผู้หญิงจึงมีอำนาจตัดสินใจหรือจัดการเรื่องต่างๆ ในบ้าน เช่น กฎเกณฑ์ในบ้าน ลูก อาหารและการผลิต บนฐานความรู้ความชำนาญมากกว่าผู้ชาย

แม้ว่าชาวบ้านแม่คองซ่ายส่วนใหญ่จะระบุว่าคุณค่างานต่างๆ นั้นเท่ากัน แต่ลักษณะของงานส่งผลต่อการมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะทั้งในและนอกชุมชน กล่าวคือ งานที่ผู้หญิงถูกปลูกฝังให้ทำเป็นงานที่ทำในบริเวณบ้าน การที่ต้องรักษาบ้านให้เป็นบ้านที่อยู่อาศัยได้อยู่เสมอ หมายถึง มีอาหารกิน มีน้ำดื่ม น้ำใช้ มีความสะอาดและเป็นระเบียบ สัตว์เลี้ยงพวกเป็ด ไก่ หมู รวมถึงเด็กๆ ที่ต้องอาศัยการดูแล

เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ งานเหล่านี้ทำให้ผู้หญิงไม่ค่อยได้อยู่ห่างจากบริเวณบ้าน และนำไปสู่ การทำให้ผู้หญิงยากที่จะออกห่างจากชุมชน ส่วนงานที่ผู้ชายถูกปลูกฝังให้ทำ เช่น เลี้ยงไม้ สร้างบ้าน ทำฟาย ไถนา เป็นงานที่ได้ออกนอกบริเวณบ้าน ทำงานเป็นช่วงเวลาโดยไม่ต้องทำทุกวัน จึงมีเวลาที่จะ ออกจากชุมชนได้โดยไม่มีผลต่องานเท่ากับงานที่ผู้หญิงทำที่ต้องทำทุกวัน ในสถานการณ์จริงบางช่วง ผู้ชายไปเลี้ยงไม้ในลักษณะที่เอาแรงกัน จึงต้องไปใช้แรงงานกลับ ทำให้ผู้ชายต้องทำงานนอกบ้าน ต่อเนื่อง ไม่มีเวลาช่วยงานในบ้าน เมื่อทำงานแบบนี้ไปนานๆ ก็จะเกิดความรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนผู้หญิงก็มีหน้าที่ทำงานในบ้าน ถือว่าเป็นการแบ่งหน้าที่กันแล้ว อีกอย่างหนึ่งคือผู้หญิงมีข้อจำกัด ด้วยเรื่องวัฒนธรรมด้านคำสอนที่เปรียบเทียบไต่กับคนสองเรื่องคือ “ไต่ตัวเมียขัน ฟ้าไม่สว่าง” ที่มี เปรียบเทียบว่าคำพูดของผู้ชายหนักแน่นและน่าเชื่อถือกว่าคำพูดของผู้หญิง หรืออีกนัยหนึ่งคือผู้หญิง เมื่อลุกขึ้นมาทำในสิ่งที่ผู้ชายทำแล้วจะไม่สามารถทำได้เท่าผู้ชาย และ “ไต่ตัวผู้มีไส้เดียว แต่ไต่ตัวเมีย มีหลายไส้” ซึ่งหมายถึงผู้ชายสามารถเดินทางไปมาได้ ส่วนผู้หญิงต้องอยู่ดูแลครอบครัวและทำงานใน บ้าน

ดังนั้น เมื่อมีโอกาสที่คน ให้ชาวบ้านส่งตัวแทนไปร่วมกิจกรรมกับคน ในลักษณะต่างๆ เช่น การไปประชุม การอบรม การชุมนุม การศึกษาดูงาน ซึ่งเป็น โอกาสที่จะได้พัฒนาตนเอง ผู้หญิงจะมีโอกาสน้อยกว่าผู้ชายที่เป็นผู้นำ เว้นแต่จะมีประเด็นการประชุม อบรมหรือศึกษาดูงานที่เกี่ยวข้องกับ บทบาทหน้าที่ที่ผู้หญิงถูกปลูกฝังให้ทำโดยเฉพาะ ผู้หญิงจึงจะถูกเรียกร้องให้ออกมาและออกมาร่วม กิจกรรม เช่น การประชุมกลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ การนำลูกๆ ไปร่วมกิจกรรมการแข่งขันกีฬาของ นักเรียนศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง การอบรมกลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นต้น จึงทำให้ ประสบการณ์และความรู้ทางการเมืองที่ผู้หญิงมีไม่เพียงพอและไม่ต่อเนื่องที่จะทำให้เกิดความรู้และ ความมั่นใจในการแสดงบทบาททางการเมืองในพื้นที่สาธารณะทั้งในชุมชนและนอกชุมชนในเรื่อง เกี่ยวกับการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมที่ร่วมต่อสู้กับคน.

6.3. กระบวนการพัฒนาจากพี่เลี้ยงนักพัฒนาเอกชนและอาสาสมัคร ซึ่งเป็นคนทำงานหลักในคน.กลางมีส่วนกำหนดบทบาทการมีส่วนร่วมของพี่น้องชาวบ้านหญิงชายในลักษณะที่แตกต่างกัน

นอกจากการที่ชาวบ้านได้จำกัดบทบาทตนเองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สัมพันธ์กับ นอกชุมชนในลักษณะที่แยกประเด็นระหว่างหญิงชาย กล่าวคือ หากเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องลูกๆ เมล็ดพันธุ์ การค้าขาย การทอผ้า ผู้หญิงจะเป็นฝ่ายเข้าร่วม ขณะที่หากเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการเมือง การ ประชุมอบรมกฎหมาย นโยบายเกี่ยวกับป่าไม้ หน้าที่การร่วมกิจกรรมนี้จะเป็นของผู้ชาย ซึ่งเห็นได้จาก

แม้ว่าจะมีการประชุมคน. ในชุมชนบ้านแม่กองซ้ายซึ่งผู้หญิงก็อยู่ในชุมชนโดยไม่ต้องเดินทางไปไหน ทั้งผู้หญิงผู้ชายก็จะเลือกให้ผู้นำผู้ชายเป็นตัวแทนในการประชุมอยู่นั่นเอง ทำนองเดียวกันแม้ผู้หญิงจะให้เหตุผลว่าที่ไม่ออกไปประชุมคน. เพราะเดินทางไม่สะดวก แต่เมื่อมีงานกีฬาของลูกๆ ผู้หญิงที่เป็นแม่ของเด็กๆ ในโรงเรียนทุกคนก็สามารถออกนอกหมู่บ้านไปร่วมกิจกรรมกับลูกๆ ของเธอได้ ทั้งนี้ นักพัฒนามีส่วนกำหนดบทบาทของผู้หญิงผู้ชายในขบวนการเคลื่อนไหวโดยไม่ได้เจตนา กล่าวคือ การประกาศให้ชาวบ้านส่งตัวแทนไปประชุมที่คน. กลางในลักษณะที่ไม่ระบุเพศและคุณสมบัติของคนชาวบ้านมักจะเสนอให้ผู้ชายออกไปประชุม เมื่อมาประชุมหลายๆ ครั้งจนมีความรู้และประสบการณ์พอสมควร ชาวบ้านก็ไว้ใจให้ผู้ชายคนดังกล่าวหรือกลุ่มผู้ชายที่มีประสบการณ์การประชุมนี้เป็นตัวแทนต่อไป จนดูเหมือนกับผู้หญิงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องออกไปเป็นตัวแทนของหมู่บ้าน ทั้งที่ในความเป็นจริงมีผู้หญิงที่ต้องการ โอกาสในการไปสังสรรค์ประสบการณ์เหล่านั้นเช่นกัน แต่ไม่สามารถหาช่องทางเข้าร่วมได้ ด้วยเหตุนี้ในระยะหลังการประชุมคน. กลางจะระบุชื่อชาวบ้านผู้เข้าร่วมไว้ด้วยซึ่งเป็นผู้ชายเกือบทั้งหมด เนื่องจากเกรงว่าจะไม่มีตัวแทนชาวบ้านออกมาประชุม เพราะหากไม่ระบุชื่อผู้นำที่มาเข้าร่วมสม่ำเสมอ ชาวบ้านคนอื่นๆ ก็อาจจะไม่มาร่วม ในทางกลับกัน หากมีกิจกรรมในเรื่อง การทอผ้า เมล็ดพันธุ์ การออกร้าน การทำน้ายาเอนกประสงค์ และการรณรงค์เรื่องสุขภาพ เช่น โครงการลดบุหรี่ในกลุ่มสตรีชนบท พี่เลี้ยงจะเรียกร้องให้ผู้หญิงแม่บ้านออกมาเป็นตัวแทน การกระทำเช่นนี้จึงเป็นการเน้นการแยกประเด็นการเข้าร่วมที่ต่างกันระหว่างหญิงชายให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่ง ส่งผลให้ชาวบ้านผู้ชายก็ไม่ค่อยมีโอกาสร่วมกิจกรรมที่ผู้หญิงทำอยู่ ผู้หญิงก็ขาดโอกาสการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง

นอกจากนี้ การไม่จัดกระบวนการที่เสริมสร้างความรู้ความมั่นใจให้กับผู้หญิงคน. อย่างเพียงพอและต่อเนื่อง อีกทั้งการไม่จัดวางตำแหน่งให้กับผู้หญิงนั้นเป็นข้อจำกัดที่ทำให้ผู้หญิงมีโอกาสและพื้นที่ในการเข้าร่วมทางการเมืองน้อยกว่าและยากกว่าผู้ชาย ซึ่งก็เท่ากับเป็นการตอกย้ำ/ผลิตซ้ำเพศภาวะ/ความเป็นหญิง-ชายอันเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมที่มีผลกระทบต่อเนื่องไปสู่ลักษณะประจำเพศ/เพศภาวะ อคติทางเพศภาวะ การแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะที่อาจส่งผลให้การมีส่วนร่วมของผู้หญิงในการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างเพศภาวะต่างกัน แต่อาจไม่ได้รับความสำคัญในกระบวนการต่อรองประเด็นปัญหา/ความคิดเห็นของผู้หญิงเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของทั้งชุมชน แม้ว่าการเมืองที่เป็นทางการ ผู้หญิงอาจจะไม่ได้ออกมาเข้าร่วมเคลื่อนไหว แต่การเคลื่อนไหวของผู้ชายก็เป็นไปไม่ได้ หากไม่มีการสนับสนุนของกลุ่มผู้หญิง

ข้อค้นพบเพิ่มเติม

1. ผู้หญิงคนต้องการมีส่วนร่วมและแสดงความต้องการจะมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในระดับชุมชนและนอกชุมชน
2. โครงสร้างทางสังคมในชุมชนปกากะญอบ้านแม่คงซ้ายมีลักษณะเป็นปิตาธิปไตย แม้ว่าจะไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน แต่จะเห็นได้ว่าผู้หญิงมีส่วนร่วมทางการเมืองน้อย โดยการมีส่วนร่วมยังผูกติดกับเพศภาวะและจารีตที่ผูกติดกับเพศภาวะ เช่น การที่ผู้หญิงต้องเป็นคนพาเด็กไปแข่งกีฬาเด็กคอย เนื่องจากระบบคิดของชุมชนยังเชื่อมโยงเรื่องเด็กและการทำกับข้าวไว้กับผู้หญิง จึงทำให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมในเรื่องนี้ไม่ว่าจะอยู่นอกครัวเรือนหรือในครัวเรือนหรือนอกชุมชนก็ตาม
3. เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือเป็นขั้นตอนหนึ่งของพัฒนาการของประชาสังคม ซึ่งไม่ถือว่าเป็นรูปแบบที่สมบูรณ์ของประชาธิปไตยแบบประชาสังคม แต่ในช่วงกาลเทศะดังกล่าวคนสามารถดำเนินการได้เพียงเท่านี้ ความชัดเจนในความคิดเรื่องบทบาทหญิงชายจึงยังมีน้อย

สรุปและข้อเสนอแนะ

กระบวนการโลกาภิวัตน์ไม่เพียงแต่ส่งผ่านความรู้ ความคิด กฎเกณฑ์ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประเทศต่างๆ การเลือกปฏิบัติและความเป็นชนชั้น แต่โลกาภิวัตน์ยังนำกฎเกณฑ์ ความสัมพันธ์ที่ผู้หญิงยังเป็นรองของผู้ชายในหลายๆ ด้านมาด้วย เมื่อประเทศไทยเปิดรับความสัมพันธ์กับต่างชาติ โดยเริ่มแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสถาปนากรมป่าไม้ขึ้นเมื่อวันที่ 18 กันยายน 2493 โดยให้อยู่ในกระทรวงมหาดไทย รัฐบาลได้ยืมตัวเจ้าหน้าที่ป่าไม้อังกฤษจากรัฐบาลอินเดียมาช่วยบริหารราชการป่าไม้ในฐานะเจ้ากรมระหว่างปี พ.ศ. 2493-2466 รวมสามคนคือ Mr.H. Slade Mr.Tottenham และ Mr.W.F. Lloyd ส่งผลให้รัฐในฐานะผู้เป็นเจ้าของและจัดการทรัพยากรต่างๆ ในประเทศไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่าไม้และทรัพยากรอื่นๆ ได้นำแนวคิดการจัดการทรัพยากรของต่างชาติเข้ามาควบคุมความเป็นอยู่ของผู้คนในประเทศ มีการกำหนดนโยบายต่างๆ ที่แม้ว่าอธิบดีกรมป่าไม้คนต่อไปจะเป็นคนไทยแล้วก็ตามแต่การจัดการทรัพยากรป่าไม้ก็ยังเป็นไปในรูปแบบที่กำหนดจากต่างชาติ ได้แก่ นโยบายป่าไม้ การออกกฎหมายป่าไม้ การประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นต่างๆ การจำกัดพื้นที่ทำกิน การอพยพคนออกจากป่า นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อส่งออก การค้าระหว่างประเทศ ข้อตกลงการค้า และนโยบายการพัฒนาที่เน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ละเลยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและชีวิตมนุษย์ในแต่ละกลุ่มชน โดยเฉพาะชนชายขอบหรือคนที่หลุดขอบนโยบายต่างๆ ทั้งนี้ภาค

ประชาสังคมที่รวมตัวกันแสดงจุดยืนและทำที่ต่อนโยบายต่างๆ เหล่านี้ก็ได้ส่งผลต่อชุมชนที่อยู่ในเขตป่าและส่งผลคืนไปยังสาธารณะชนรวมถึงสังคมโลกด้วย

สำหรับบ้านแม่คงซ้าย กลุ่มบ้านกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงสะกอหรือปกากะญอ แถบดอยหลวงเชียงดาว ภาคเหนือของประเทศไทย เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากหลายๆ นโยบายทั้งจากการที่กรมป่าไม้ให้สัมปทานป่าในเขตท้องที่ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาวช่วงปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา การตั้งหน่วยจัดการต้นน้ำแม่สลาหลวงในปี พ.ศ. 2518 การประกาศเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเชียงดาวเมื่อปี พ.ศ. 2521 มติกรม.การประกาศชั้นคุณภาพลุ่มน้ำต่างๆ นโยบายการท่องเที่ยวและการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการพัฒนาพื้นที่สูงสามหมื่นไทย-สหประชาชาติในช่วงปี พ.ศ. 2530-2537 ซึ่งมิได้เข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกพืชเศรษฐกิจ กับมีแผนให้อพยพชาวบ้านแม่คงซ้ายออกจากเขตป่าอนุรักษ์เพื่อ ไปอยู่ในที่ทำกินแห่งใหม่ที่ตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว แต่ชาวบ้านไม่ยินยอม และได้ต่อสู้ด้วยการเริ่มจากขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเครือญาติของปกากะญอซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมที่นำมาแก้ปัญหา ตามมาด้วยการได้รับความช่วยเหลือและสนับสนุนจากพี่เลี้ยงนักพัฒนาเอกชนของมูลนิธิภาคเหนือ โดยได้รวมชุมชนที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือในปี พ.ศ. 2537 เป็นต้นมา

การเข้าร่วมเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือหรือคคน. ทำให้ชาวบ้านหญิงชายบ้านแม่คงซ้ายได้ลุกขึ้นมาดิ้นตัวกับปัญหาของตนเองและสังคม รวมถึงร่วมกันคิดร่วมกันรับรู้ร่วมใจกันทำงานเพื่อชุมชนมากขึ้นจากแต่เดิมที่เน้นแต่การทำมาหาเลี้ยงชีพ ชาวบ้านแม่คงซ้ายได้ออกไปประชุม ไปชุมนุมที่หน้าสถานที่ราชการ เช่น หน้าทำเนียบรัฐบาล หน้าศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ไปเดินขบวนในที่ต่างๆ ไปร่วมงาน ศึกษาดูงาน ประชุมเครือข่าย แต่กิจกรรมทางการเมืองเหล่านี้ส่วนมากผู้ที่มีส่วนร่วมจะกระจุกตัวในกลุ่มผู้นำชุมชน ผู้อาวุโสและเยาวชนที่เป็นผู้ชาย ผู้หญิงจะเป็นเพียงผู้ปฏิบัติการในชุมชนและเื่ออำนวยความสะดวกให้ เช่น อยู่บ้านจัดการงานที่บ้าน ทำอาหารหรือรวบรวมเงินให้ผู้นำออกไปเท่านั้นด้วยความที่ถูกหล่อหลอมให้มีบทบาทที่ทำงานในบ้าน ไม่มีสิทธิ์การเป็นผู้นำในทางวัฒนธรรม ไม่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานทั้งจากรัฐและเอกชนให้ผู้หญิงมีการพัฒนาตนเองและตั้งสมประสงค์ที่เพียงพอ

ช่วงหลังพี่เลี้ยงนักพัฒนาจึงได้คิดค้น โครงการเรียนรู้ป่าจากภูมิปัญญาชาวบ้านขึ้นมาเพื่อเปิดความรู้ความเข้าใจเรื่องคนอยู่กับป่าโดยใช้พื้นที่บ้านแม่คงซ้ายเป็นพื้นที่ตัวแทนสร้างความเข้าใจออกสู่สาธารณะชน ทำให้พี่น้องหญิงชายบ้านแม่คงซ้ายได้มีส่วนร่วมในขบวนการเคลื่อนไหวคคน.ในระดับ

ที่มากขึ้นและลึกซึ้งกว่าเดิม โครงการนี้ทำให้ผู้หญิงและผู้ชายหลายคนได้กล้าพูด กล้านำเสนอ และมั่นใจในความรู้ที่ตนเองมีในการจัดการทรัพยากรในชุมชน

ผู้ศึกษาได้รู้จักโหม่กุงชีในปี พ.ศ. 2545 ในบทบาทแรกคือการเป็นวิทยากรนำเดินเรียนรู้ป่าในประเด็นไร่หมุนเวียน บทบาทการเป็นคนอธิบายเรื่องคนอยู่กับป่าขณะที่กำลังเดินป่า กินข้าว หรือเดินไปในที่ต่างๆ ในชุมชน และการไต่ถามกลับมาจากผู้มาศึกษาเรียนรู้หลายๆ คนซึ่งมาจากต่างถิ่น การกระทำในลักษณะนี้ของโหม่กุงชีคือการมีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวคน. ในรูปแบบหนึ่ง ที่หากมองจากรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองในกระแสหลักแล้วผู้หญิงเกือบทั้งหมดในคน. จะไม่มีบทบาทการมีส่วนร่วมในทางการเมืองเลย เพราะไม่ได้เป็นผู้นำ ผู้แทน ผู้เจรจา ผู้ตัดสินใจ อบต. หรือมีตำแหน่งใดๆ เช่น ประธานคน. กรรมการคน. กรรมการลุ่มน้ำ กรรมการป่าชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น แต่หากมองจากแง่มุมการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการแล้ว ผู้หญิงแบบโหม่กุงชีและอีกหลายคนในหลายชุมชนก็ได้ร่วมทำหน้าที่นี้ต่อคน. เพื่อเป็นอีกแรงหนึ่งที่จะทำให้ผู้คนที่ไม่เคยรับรู้และเข้าใจชีวิตของคนอยู่กับป่าและดูแลรักษาป่านั้นยอมรับและสนับสนุนให้ชาวบ้านได้อยู่ทำกินในพื้นที่ ระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน ความรู้ภูมิปัญญาของชนเผ่า ตลอดจนการจัดการทรัพยากรในลักษณะที่สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนซึ่งจะส่งผลต่อสังคมโลกต่อไป ดังคำกล่าวที่มีอยู่ในการเดินรณรงค์พรบ. ป่าชุมชนที่ว่า “ธรรมชาติยาตราเพื่อป่าชุมชนของคนทั้งประเทศ” นั่นก็คือว่าการที่พี่น้องบ้านแม่คงซ้ายหรือที่ใดๆ ก็ตามที่กำลังจัดการดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในลักษณะที่เป็นไปอย่างยั่งยืนนั้นย่อมส่งผลดีต่อสังคมโดยรวม ไม่เพียงแต่ในชุมชนใดชุมชนหนึ่งเท่านั้น

สถานการณ์การเคลื่อนไหวต่อสู้ประเด็นสิทธิชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับในเรื่องคนอยู่กับป่า ระบบการผลิตแบบไร่หมุนเวียน และเพื่อให้มีกฎหมายป่าชุมชน ยังคงต้องดำเนิน ไปอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะเริ่มจากรุ่นพ่อแม่ไปสู่ลูก จนลูกแต่งงานมีครอบครัวมีหลานซึ่งเป็นเวลา 10 กว่าปีมาแล้วที่ชาวบ้านเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือกับเครือข่ายพันธมิตรอื่นๆ ที่ร่วมกันในนามสมัชชาคนจน รวมถึงเครือข่ายชาวบ้านอื่นๆ มุ่งหวังและต่อสู้เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม การจัดสรรอำนาจขึ้นมาใหม่ที่ให้คนกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบได้มีสิทธิมีเสียง มีพื้นที่ ในการกำหนดอนาคต ทิศทางความเป็นไปของตนเอง ชุมชน รวมถึงสังคมที่อยู่ร่วมกัน คัดค้านกับการใช้อำนาจในทางที่ไม่ควร การต่อสู้ที่ผ่านมาทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้ พร้อมกับการเรียนรู้เรื่องราวใหม่ๆ ที่ไม่เพียงจะได้บทเรียนการต่อสู้ แต่ชาวบ้านยังได้เกิดการคิดทบทวนถึงคุณค่าที่ตนเองมี กับแสวงหาความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆ ที่จะทำให้อยู่รอดในสังคมอย่างเกื้อกูลกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและผู้คนรอบข้าง ทั้งนี้ผู้ศึกษาเห็นว่าแม้ว่าผู้หญิงจะมีส่วนร่วมในทาง

การเมืองแบบไม่เป็นทางการอยู่ระดับหนึ่ง แต่ก็ยังจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องได้รับการสนับสนุนให้มีพื้นที่และความสามารถที่จะแสดงออกทางการเมืองในรูปแบบที่เป็นทางการด้วย อย่างไรก็ตามการสนับสนุนก็คงไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้หญิงออกมาได้ การคลายข้อจำกัดจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้หญิง อาทิ การเสริมความรู้ในสิ่งที่ผู้หญิงต้องการมากขึ้น การจัดเวทีเฉพาะของผู้หญิง การจัดวางตำแหน่งที่เหมาะสม การปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ในครอบครัวให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้นซึ่งต้องเริ่มจากการเลี้ยงดูอบรมเด็กๆ ในครอบครัวให้มีการแบ่งเบาภาระที่ไม่ยึดติดกับแบบดั้งเดิมเพื่อที่ผู้หญิงจะได้มีโอกาสพัฒนาตนเองและส่งเสริมประสบการณ์ให้กับตนเองในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาต่างๆ มากขึ้น และทัศนคติการยอมรับบทบาทการเป็นผู้นำของผู้หญิงภายในผู้หญิงด้วยกันเองและผู้ชายด้วย

กระบวนการต่อสู้ของชาวบ้านซึ่งครอบคลุมคำว่าผู้หญิงไว้ด้วย ยังไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ชาวบ้านต้องการในแง่ที่ว่าที่ทำกินที่อยู่อาศัยและที่ป่าชุมชนของชาวบ้านนั้นจะหลุดไปจากการเป็นเขตป่าอนุรักษ์พิเศษหรือเขตป่าอนุรักษ์ของรัฐ หมายความว่ากระบวนการเคลื่อนไหวของโหม่งซิติที่ได้อุทิศตนในระดับพื้นที่ก็ยังไม่สามารถที่จะทำให้การตัดสินใจของการเมืองไทยระดับสูงเปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะอำนาจการตัดสินใจยังไม่ใช่เป็นของประชาชน และเบื้องหลังอำนาจการตัดสินใจนั้นใช้ความรู้ของกรมป่าไม้มาเป็นข้อโต้แย้งซึ่งจะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวอย่างสอดคล้องกันอย่างดีระหว่างกรมป่าไม้กับมูลนิธิธรรมนาคและมูลนิธิสืบนาคะเสถียรที่มีแนวคิดที่ชาวบ้านอยู่กับป่าไม่ได้ คนต้องแยกออกจากธรรมชาติ ซึ่งต่างกับแนวคิดของขบวนการเคลื่อนไหวของคน ที่มองว่าคนสามารถอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืนได้ ซึ่งอาจจะเป็นคำถามต่อไปว่าจะทำอย่างไรจึงจะผลักดันชุดความรู้ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ชุดนี้ให้มีพื้นที่ในทางสังคม ทางนโยบายและทางการปฏิบัติอย่างยั่งยืนได้

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้ที่สนใจศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์อาจมีการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมในเชิงลึกมากขึ้นเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายและเพศภาวะในสังคมชนเผ่าในบริบทต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับนโยบายที่มากระทบกับชุมชนนั้นๆ เพื่อนำไปเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. หน่วยงานภาครัฐควรจะมีการสร้างโอกาสและจัดตำแหน่งที่เหมาะสมให้กับผู้หญิงโดยการให้ความรู้การอบรมหรือจัดกิจกรรมสำหรับผู้หญิงในบทบาททางการเมืองแบบทางการที่มากขึ้นเพื่อให้ผู้หญิงสามารถเข้าไปมีตำแหน่งและทำหน้าที่ทางการเมืองได้มากกว่าที่เป็นอยู่
3. องค์กรพัฒนาเอกชนไม่น่าจะหยุดวิธีคิดและการทำงานอยู่ที่หน่วยที่เรียกว่าชุมชน แต่น่าจะลงไปถึงหน่วยของผู้หญิง ผู้ชาย เด็ก เยาวชน และคนสูงอายุ กับทั้งในชุมชนก็ไม่ได้มีความเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันในทุกเรื่อง การวิเคราะห์ชุมชนให้ละเอียดมากขึ้นในเชิงเพศภาวะนี้น่าจะช่วยให้การศึกษาชุมชนมีน้ำหนักมากขึ้น และนำไปสู่การทำงานที่ทำให้ผู้หญิงได้มีบทบาททางการเมืองที่มากขึ้นด้วย

4. สถาบันการศึกษาควรให้ความสำคัญของการศึกษาชุมชน กลุ่มชาติพันธุ์อย่างมีมิติทางเพศและหรือเพศภาวะมากขึ้น และช่วยผลักดันให้ความรู้ที่มาจากการศึกษาแบบนี้มีพื้นที่ในการต่อสู้กับความรู้กระแสหลัก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved